ISTORISKI GLASNIK. ORGAN ISTORISKOG DRUŠTVA SRBIJE, I, IZD. NAUČNE KNJIGE, BEOGRAD 1948, STR. 96.

U uvodnoj riječi: Od redakcije iznosi se kao program Istoriskog društva NR Srbije »unapređivanje naše istoriske nauke i popularisanje njenih rezultata prema zahtevima naše nove društvene stvarnosti«. Osim rasprava iz povijesti srpskog naroda Glasnik će donositi i članke sovjetskih historičara, a imat će također i stalnu rubriku za nastavu povijesti u školi.

U prvom dijelu nalaze se četiri rasprave. *Drago Vučinić* u raspravi »Neke osobenosti u razvitku i karakteru narodnih odbora u Jugoslaviji« daje kratak pregled postanka i uloge narodnih odbora u toku NOB-e i zadržava se opširnije na karakteristici odbora kao novih organa vlasti. Dobro je istaknuto, od kolike je važnosti bilo, što smo dočekali oslobođenje s izgrađenim sistemom nove vlasti, koja je odmah preuzela složene funkcije i aktivno zahvatila u proces izgradnje socijalizma. Dodirnuto je i pitanje borbe u odborima protiv ostataka starog društva. Međutim, ostala je nerasvijetljena specifičnost naših odbora prema sovjetskoj formi. Članak je, nažalost, pisan teškim stilom, bez dosljedno provedene interpunkcije, i pun je neugodnih štamparskih griješaka, koje mnogo smetaju pri čitanju, a katkad i onemogućuju razumijevanje.

Predavanje *Georgija Ostrogorskog* »Uticaj Slovena na društveni preobražaj Vizantije«, održano u Istoriskom društvu, iznosi tezu o konstruktivnom djelovanju Slavena na čitav život Bizanta u VII. i VIII. stoljeću. Mnogi historičari vidjeli su to pozitivno djelovanje Slavena ósobito u stvaranju seoske općine i u preporodu i podizanju ekonomske snage Bizanta u to vrijeme. Ostrogorski povrh toga smatra, da je dolazak Slavena omogućio stvaranje tematskog uređenja i da su Slaveni kao stratioti pomogli Bizantu da se obrani od Arapa i Bugara. On navodi podatke o masovnom preseljavanju Slavena u Malu Aziju, gdje je stvorena i prva tema. Međutim, iz izvora se vidi, da su ti Slaveni preseljavani često nasilno i da su prelazili neprijatelju, pa je prema tome presmiono tvrditi, da je s a m o dolazak Slavena doveo do povoljnog preokreta u vojnim operacijama cara Heraklija. Ostrogorski uopće ne spominje azijske narode na granici prema Perzijancima i Arapima, koji su se mogli upotrijebiti kao stratioti u Maloj Aziji. Azijskih stratiota bilo je, kako je poznato, i na Balkanu. Pisac najzad nije dosljedan, jer jednom mu je socijalno-ekonomski poredak doživio svoj preporod »uz pomoć slovenskog elementa«, a drugi put »u znatnoj meri snagama Slovena« i napokon »samo zahvaljujući Slovenima«. Pozitivno je svakako, što je pisac ovim člankom upozorio našu javnost i na Slavene kao na važan faktor u preporađanju Bizanta u VII. i VIII. stoljeću.

Članak *A. D. Udaljcova* »Poreklo Slovena« daje u zbijenoj formi rezultate istraživanja i samog autora i ruske historiografije uopće o starim Slavenima. Kako je ta rasprava izašla već u Zagrebu u posebnoj brošuri, s još nekim člancima, ne ćemo se na njoj zadržavati.

Rasprava *Milorada Đorđevića* »Vojna i vojno-politička iskustva srpskog ustanka 1804—1813« donosi više dragocjenih konstatacija u vezi sa srpskom revolucijom. Ustanak nije bio »revolt ugnjetene raje iz očajanja« nego svijestan oslobodilački pokret, baziran na iskustvima iz zajedničkih akcija protiv Turske s porobljivačkom Austrijom i na snažnom razmahu vlastitih snaga. Pisac pravilno ističe ta iskustva i uvjerenje u vlastite snage, ali ne prati dovoljno razvijanje i sazrijevanje revolucionarne svijesti kroz borbu i postignute uspjehe, pa mu ta svijest izlazi gotovo kao neka konstanta, a to je svakako netočno. Odlični su podaci o moralu ustaničke vojske, premda su dati suviše fragmentarno, o značenju vojne pomoći Rusije, o sukobu Karađorđa s ostalim starješinama i, naročito, o uzrocima

vojne katastrofe 1813. Uzroci te katastrofe nisu bili samo u odlasku ruske vojske i u neslozi starješina, nego u »nedovoljnom jedinstvu«, koje »iz objektivnih istoriskih uzroka onda još nije moglo biti ostvareno«. Težnja Karađorđeva za vrhovnom, centralizovanom vlašću i partikularističke težnje starješina date su ne kao rezultat karaktera i ličnih ambicija nego kao rezultat društvene stvarnosti onoga vremena, te je na taj način pravilnije osvijetljena i grandiozna Karađorđeva figura i herojska borba cijeloga naroda. U onim prilikama nije se još mogla ostvariti »jedinstvenost narodnih masa i njihovog rukovodstva u pravednoj oslobodilačkoj borbi«, i zato se ta borba momentano, poslije herojskog otpora, svršila porazom, ali se odmah i ponovo razbuktala, dok, u novim prilikama, u kojima je ostvareno to potrebno jedinstvo, nije donijela pobjedu i konačno oslobođenje.

U Prilozima *M. V. Žeravčić* prikazuje, uglavnom na temelju turskih djela, »Rusko-turski sporazum 1798«. Dajući sumarnu sliku međunarodnih odnosa za vrijeme direktorija i konzulstva, autor vrlo malo govori o samom rusko-turskom sporazumu, a prekid i otkaz ugovora tumači samo time, »što je Selim III. ne pitajući saveznike priznao prvi Bonapartu za cara«.

U članku informativnog karaktera »Najnoviji rezultati slovenske arheologije u Jugoslaviji« daje *Milutin V. Garašanin* kratak pregled arheološkog rada u prošlosti na području, gdje su se naselili Južni Slaveni. Sistematskog rada u proučavanju slavenske arheologije i nije prije bilo, a mnoga naselja, koja, barem jednim dijelom, pripadaju Slavenima, proglašavana su sarmatskima, avarskima i t. d. Većina nađenog materijala nije uopće naučno obrađena, tako da gotovo ništa i ne znamo o slavenskim naseljima, utvrđenjima i zanimanju Slavena. Autor se zadržava na zadacima, koji čekaju našu arheologiju, a zatim prikazuje rezultate iskapanja slavenskog svetišta i grobišta u Ptuju po Koroščevu djelu »Staroslovenska grobišča v severni Sloveniji«, rezultate iskapanja slavenskog naselja i groblja na staroj Najevoj ciglani kraj Pančeva i rezultate iskapanja slavenskog utvrđenja u Idošu kraj Velike Kikinde. Ta iskapanja u znatnoj mjeri proširuju naša znanja o starijem periodu slavenske historije. U projektu su dalja iskapanja u Srbiji, koja će nam razjasniti »razvoj materijalne kulture našeg Srednjeg veka, i veze narodne srednjevekovne kulture sa starom, slovenskom«.

M. Grbić u članku »Muzeji i arheologija u Vojvodini posle oslobođenja« daje pregled vojvođanskih muzeja i rada u njima prije oslobođenja i njihovu reorganizaciju u novoj Jugoslaviji. Ukratko referiše o nalazima pri radovima na kanalu Dunav-Tisa-Dunav i o slavenskim arheološkim tragovima na više mjesta u Vojvodini. Za novu našu stvarnost karakteristično je, da u arheološkim istraživanjima naučnici nailaze na pomoć i razumijevanje kod najširih slojeva radnog naroda.

U odjeljku »Istoriska nastava u školi« nalaze se dva članka: prof *V. M. Avdijeva* »Prilog nastavi istorije starog veka« i *Arpada Lebla* »Problemi istoriske nastave u Vojvodini«.

Članak Advijeva preveden je s ruskoga. U njemu je prikazano, kako treba sistematski provoditi idejno-političko odgajanje učenika na materijalu povijesti staroga vijeka. Na više primjera osvijetljen je rad na upoznavanju antičkog ropstva, ratne politike i kulture, da bi učenici shvatili osnovne pojmove i pojave i pravilno se orijentirali u njima. Po novom programu u našim školama povijest starog Orijenta uopće se ne uči u I. razredu gimnazije, odnosno u V. razredu sedmogodišnje škole, a grčka i rimska povijest predaje se svega 10 sati, zato je utoliko potrebnije da nastavnici pravilno iskoriste sve metodske mogućnosti za pravilno informiranje i idejno-politički odgoj svojih učenika.

Leblov članak iznosi stvarno stanje historijske nastave u našim školama i, navodeći i analizirajući mnoge nedostatke, daje odmah vrijedne upute za njihovo otklanjanje i konkretne podatke za pravilno tretiranje našega feudalizma, urote zrinsko-frankopanske, uloge pravoslavne crkve u doba robovanja Turcima, karaktera narodnih pokreta protiv

Turaka i t. d. On savjetuje nastavnicima, da istražuju povijest svoga mjesta, da čitaju novu literaturu i da primjenjuju metode historijskog materijalizma pri čitanju stare literature, pa će i bez udžbenika uspjeti u predavanju povijesti u školi. Ovaj kratki člančić dat će mnogo pobuda i iskusnijim nastavnicima.

U Prikazima recenzira *M. Dinić* knjigu Vase Glušca »Istina o bogumilima«, *Predrag Ačić* novo izdanje knjige D. Tucovića »Srbija i Arbanija«, D. J. »Slavjanskij Sbornik« a M. P. R. »Voprosy istorii« za 1945. i 1946. Dinić odbacuje s pravom Gluščevu koncepciju, da »bogumila uopšte nije bilo na Balkanskom Poluostrvu«, i obećava opširniju raspravu o tom problemu. Ačić iznosi pozitivne strane Tucovićeve knjige i njenu aktuelnost i smatra, da će ona »korisno poslužiti kao putokaz pravom stručnom i naučnom raspravljanju i savremenom popularnom razlaganju« o našim susjedima i sugrađanima Albancima. D. J. u svom prikazu Slavjanskog zbornika nije dao nikakav sud o pojedinim člancima u zborniku, a to bi bilo vrlo korisno i potrebno, jer veliki dio priloga tretira probleme naše povijesti, kao na pr. Gotjeov članak o postanku srpske države, Pičetin o Križaniću i t. d. Prikaz M. P. R-a nešto je informativniji. Voprosy istorii imaju za naše nastavnike i širu obrazovanu publiku naročito značenje, jer donose obilje materijala iz opće povijesti, iz povijesti naroda SSSR-a i naše, balkanske povijesti. Osim članaka imaju za nas naročit interes rubrike kritike i bibliografije, jer su nam mnoga važna historijska djela zasad još nepristupačna. Mnogi se problemi postavljaju ovdje prvi puta, a mnogi se na nov način osvjetljavaju i rješavaju.

U rubrici Društva i ustanove *Viktor Novak* prikazuje organizaciju i rad »Istoriskog instituta Srpske akademije nauka«, *Jorjo Tadić* daje izvještaj o »Grupi studenata Beogradskog univerziteta na naučnom radu u dubrovačkom arhivu«, a u završnom članku prikazano je osnivanje i dosadašnji rad Istoriskog društva NR Srbije. Iz ovih se prikaza vidi, da je rad na proučavanju historije u Srbiji postavljen na široku bazu, da se provodi sistematski, da okuplja sve pozitivne snage, da odgaja stručno mladi kadar i da daje već vidljive, vrlo pozitivne rezultate.

U rubrici Bibliografija daje *Živorad P. Jovanović* historijsku bibliografiju za 1944. i 1945. godinu. Materijal je podijeljen u 7 grupa: I. Istorija naroda FNRJ, 1. Period do 1918; 2. Od 1918 do 1941; 3. Narodnooslobodilačka borba; 4. FNRJ. II. Marks-Engels-Lenjin-Staljin. III. Istorija SSSR. IV. Balkanski narodi. V. Opšta istorija. VI. Drugi svetski rat. VII. Međunarodni odnosi posle drugog svetskog rata. Vrijednost ove bibliografije je naročito u tom, što daje i važnije članke iz naših časopisa i Priručnike za političke radnike NOV i POJ i Jugoslavenske armije.

V Babić

ISTORISKI ZAPISI, I, CETINJE 1948., SVESKA 1—6.

Časopis je organ Istoriskog društva N. R. Crne Gore i izlazi kao dvobroj svaka dva mjeseca. Redakcioni odbor sastavljaju Jagoš Jovanović (odgovorni urednik), Risto Dragičević, Jovan Ivović, Don Niko Luković i Ignjatije Zloković. Tri dosad izašla dvobroja donose pretežno monografijske priloge, zatim izvornu građu iz arhiva i muzeja Crne Gore i razne »sitne priloge«. Članak J. *Jovanovića: Crna Gora u revolucionarnoj 1848. godini* (sv. 1—2) izrađen je na osnovi već objelodanjene građe. Dodirujući odnos vladike Petra II. prema Srbiji kneza Aleksandra i njenoj intervenciji u madžarskoj revoluciji, pisac netočno tvrdi, da se vladika »nije slagao s takovom politikom srpske

HISTORIJSKI ZBORNIK

GODINA I 1948 BROJ 1-4

TISAK I NAKLADA NAKLADNI ZAVOD HRVATSKE / ZAGREB

REDAKCIONI ODBOR

VLADIMIR BABIĆ
MIROSLAV BRANT
GRGA GAMULIN
MARKO KOSTRENČIĆ
JAROSLAV ŠIDAK

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

JAROSLAV ŠIĐAK

I Z D A J E

POVIJESNO DRUŠTVO HRVATSKE

ZAGREB